

Tekoälyn jakolinjat

Tietojenkäsittelyn moniosaaja professori Timo Honkela kommentoi (*Tieteessä tapahtuu* 5/2018) heinäkuista Ylen radiokolumniani (<https://yle.fi/uutiset/3-10318808>). Siinä sivusin tekoälyn nostattamia uhkakuvia ja esittelin ohimennen joitakin politiikan *grand old manin* Henry Kissingerin pohdintoja.

Tekoälyn suhteen myönnän olevani diletantti. Ainoat relevantit vahvuuteni ovat sisälukutaito ja kyky prosenttilaskuun. Tematiikka on kuitenkin niin laaja ja tekoälyn mahdolliset seuraamukset niin arvaamattomat, että professionaalinen tekoälytutkimus on nähdäkseni vasta lähtökuopissa. Käsitukset tekoälyn muassaan tuomista muutoksista vaihtelevat *Terminaattori*-tyylisistä dystopioista messiaanisiin lupauksiin paremmasta tulevaisuudesta. Tällä jatkumolla Honkela sijoittunee enemmän janan jälkimmäiseen päähän.

Selvyyden vuoksi: tekoälyllä tarkoitan tässä valtavaa datamassaa käyttävää ongelmanratkaisijaa. Ja vielä: ne, jotka puuskahtavat, että tekoäly tekee vain sen, minkä ihminen on ohjelmoinut sen tekemään, ovat väärässä.

En osaa olla eri mieltä Honkelan kanssa hänen luettellessaan moninaisia asioita, joita pitäisi tehdä tai joiden pitäisi tapahtua. Kokonaan toinen kysymys on, tehdäänkö tai tapahtuuko. Yhtä kaikki, koska tekoäly tulee olemaan vakava haaste, toivoisin siitä keskusteltavan paitsi enemmän myös laajapohjaisemmin. Eikä pelkästään siitä, millainen käsitys konsulteilla on vuodesta 2030 vaan myös näkymistä, jotka ulottuvat vuosisatojen päähän.

Määrämittainen, poleemiseksi tarkoitettu radiokolumni ei tietenkään ole se oikea keskustelufoorumi. Siksi tydydyn tässä kommentoimaan vain yhtä yksityiskohtaa Honkelan vastineessa. Kolumnissani kirjoitin: ”Fysikaalinen maailmamme ei enää oleellisesti muutu, joten talous voi kasvaa vain tehostumalla”. Honkela toteaa: ”Tämä on rimalitus. Fyysisen maailman rajallisuus ja nolla-

summapeli eivät ole kovinkaan relevantteja (digitaaliossa) huomiotalousdessa.”

En tiedä, mistä rimasta tai nollasummapelista on kysymys. Kontekstista lienee selvää, että puhe oli ennen kaikkea ihmisistä eli kuluttajista. Maapallon väkiluku ei tule enää kasvamaan kuin joitakin kymmeniä prosentteja. Jokaiselle pitäisi olla ilmeistä, että tehostuminen tarkoittaa nimenomaan digitalisaatiota. Epäilen Honkelalta pääseen eräänlaisen humanistisen lipsahduksen, jollaisiin olen törmännyt muissakin yhteyksissä, kun uskotaan, että putkinäköiseksi jo etukäteen tuomitulle fyysikolle fyysinen tarkoittaa vain atomeja tai korkeintaan kaivostoimintaa.

Honkela kirjoittaa myös: ”Paljon rahaa liikkuu maailmassa liittyen asioihin, jotka eivät ole elämämme fyysisten pärjäämispuitteiden ytimessä.” Tämä on tietysti triviaalisti totta. Voimme ajatella palvelutuotantoa, joka muodostaa jo tärkeän osan Suomen viennistä, tai vaikkapa peliteollisuutta. Mutta vain liikevaihtoon tuijottaminen peittää näkökulman, joka tekoälykeskustelun kannalta on oleellinen. Esimerkiksi Supercellin liikevaihto vuonna 2016 oli noin 2 miljardia euroa, mutta sen tuottamiseen tarvittiin vain reilut kaksisataa työntekijää. Vastaavalla hyötysuhteella täysdigitaalinen Oy Suomi Ab pystyisi työllistämään vain kaksikymmentätuhatta ihmistä.

Niinpä kolumnissani esitin pelkoni uusköyhälistön synnystä. Kirjoitin, että ”tämä tekoälyn syrjäyttämien joukko ei ole pelkästään vailla mielekkäitä töitä vaan tuotannon kannalta pelkkä turhake”.

The Atlantic -lehden kesäkuun 2018 numerossa kirjoittava Matthew Stewart käsittelee varallisuuden jakautumisen kehitystä Yhdysvalloissa. Viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana alin 90 % on selvästi köyhtynyt suhteessa ylimpään desilliiniin. Jälkimmäisen sisällä – yllätyksettömästi – ylin 0,1 % on vaurastunut voimakkaasti. Mutta yllätys on ehkä se, että loppu 9,9 % on pitänyt suhteellisen asemansa vakaana. Tätä meritokraattien luokkaa Stewart kutsuu uudeksi aristokratiaksi.

Menemättä yksityiskohtiin totean ainoastaan, että minun on vaikea nähdä, miten tekoälyn aikakaudella nämä jakolinjat voisivat yhtäkkiä muuttua. Uusi aristokratia – digi- ja tekoälytaitajat – tulee varmasti pitämään pintansa. Avoinna on, mitä tuo 90 % tulee puuhastelemaan.

Voi tietysti olla, että erehdyn. Erehtyisin mielelläni. Mutta sillä aikaa kun filosofit kiistelevät tekoälyn määritelmistä ja Honkelan kaltaiset visionäärit maalailevat, mitä kaikkea hienoa pitäisi tehdä, kuinka vastuuta pitäisi kantaa ja tavoitella, mitä arvokasta ja inhimillistä ja uutta tarvittaisiin, juna kulkee jo. Ja kaiken kukkuraksi laboratorioiden suojissa suunnitellaan vaivihkaa sekä jatkuvan valvonnan isovehi-yhteiskuntaa että autonomisia sotarobotteja.

KARI ENQVIST

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston kosmologian professori.